

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

УДК 343.242.01(477)

Г.В. Федотова,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ

У статті приділено увагу аналізу відповідальності за кримінальні проступки, досліджуються окремі види покарань, що складають певну систему, яка має відповідати сучасному стану розвитку науки кримінального права та соціального розвитку країни. Наголошується на необхідності вдосконалення існуючої системи покарань та виділення окремих видів покарання за кримінальні проступки.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, покарання, система покарань, судимість, кримінальний проступок, злочин.

В статье уделено внимание анализу ответственности за уголовные проступки, исследуются отдельные виды наказания, составляющие определенную систему, которая соответствует современному состоянию развития науки уголовного права и социального развития страны. Отмечается необходимость усовершенствования существующей системы наказаний и выделение отдельных видов наказания за уголовные проступки.

Ключевые слова: уголовная ответственность, наказание, система наказаний, судимость, уголовный проступок, преступление.

In paper the attention is paid to the analysis of responsibility for criminal offenses, separate types of punishment making a certain system which corresponds to the current state of the development of science of criminal law and social development of the country are investigated. Need of an improvement of the existing system of punishments and distinctions of separate types of punishment for criminal offenses are noted.

Keywords: criminal liability, punishment, system of punishments, criminal record, criminal offense, crime.

Відповідальність – це, в першу чергу, ставлення, залежність людини від чогось або від когось, зобов'язання перед кимось, турбота про когось, борг, тобто те, що сприймається як підстава для рішень або дій щодо іншої особи. Більш широке значення слова “відповідальність” пов'язано зі свободою волі, з ненавмисними або непередбачуваними наслідками вчинку. Нарешті, можна відзначити кому-нікативний аспект відповідальності: увага, здатність вступити в діалог з іншим.

У зв'язку з цим слід поставити питання про те, за що можна і потрібно притягувати до відповідальності. Так, початковим моментом у становленні вчення про відповідальність людини в доктрині кримінального права можна вважати введення терміна “відповідальність” до Основ кримінального законодавства СРСР і союзних республік 1958 р. Так зауважує В.К. Грищук та зазначає, що до цього моменту в юридичній літературі згадувалось поняття “кримінальна відповідаль-

ність”, оскільки воно торкалося покарання, засад кримінальної караності, вини [1, с. 50–65].

Передусім кримінальна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності. Від інших видів відповідальності вона відрізняється насамперед своїм змістом, тому що на сьогодні встановлюється за вчинення злочину, а на майбутнє і за вчинення кримінального проступку, відповідно, передбачається (буде передбачатися) системою норм кримінального права. Але питання щодо реалізації норм кримінального права в юридичній літературі пов’язували не лише з терміном “кримінальна відповідальність”, а й із використанням таких словосполучень, як “кримінальна репресія”, “кримінальний примус” тощо [2, с. 21].

Неоднозначне розуміння поняття “кримінальна відповідальність” на доктринальному рівні сприяє подальшим науковим дослідженням відповідної проблематики. Крім того, наукової уваги потребує не лише поняття “кримінальна відповідальність”, а й його підстави, види і форми реалізації, обумовлені заходами реформування кримінальної юстиції [3], зокрема введенням до доктрини кримінального права з метою гуманізації кримінальної відповідальності кримінального проступку як виду кримінального правопорушення.

Закріплення у кримінальному законодавстві відповідальності за скоєння кримінального проступку повинно відповідати загальним засадам призначення покарання, оскільки формулювання цих засад у законі та їхнє подальше застосування судом визначатимуть справедливість призначеного на їх підставі покарання, і лише справедливо призначене покарання може забезпечити запобігання злочинності в цілому.

З метою вивчення питання застосування покарань за кримінальні проступки виникає необхідність розібратись, чим за своєю суттю є покарання, в чому полягає його призначення, причина та зміст виникнення й використання, а також його потенційні можливості щодо реалізації поставлених перед ним завдань.

Визначення поняття “покарання” міститься в КК України, відповідно до якого: “Покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого” (ст. 50) [4]. Але обмежуватись у кримінальному покаранні лише мірою державного примусу було б, напевно, не зовсім вірно, крім того, такий підхід не відповідав би і суті самого терміна “покарання”.

Передусім застосування кримінального покарання стосовно осіб, які вчинили суспільно-небезпечне діяння, є тим засобом, завдяки якому здійснюється відповідний вплив на поведінку людей. Зокрема, це засіб, що примушує до законослужняної поведінки, а здійснення вказаного примусового впливу є однією з головних ознак кримінального покарання [5, с. 280]. Водночас у ст. 50 КК України йдеться і про такі цілі покарання, як попередження вчинення нових злочинних дій та виправлення особи, яка вже скоїла суспільно небезпечне діяння.

Сутність покарання проявляється в його якості бути матеріалізованим вираженням (формою) реагування держави на акт злочинної поведінки винного, формою засудження, осуду винного за вчинене ним діяння, формою та змістом якої є встановлені законом правообмеження, накладені за вироком суду на засудженого з метою справити на нього відповідний вплив (психологічний тощо), що в свою чергу має зумовити позитивні зміни в його особистості й гарантуватиме неможливість виникнення рецидиву. Саме ці ознаки відрізняють кримінальне покарання від будь-якої іншої форми державного примусу, а також від інших заходів впливу та осуду. Однією з характерних ознак покарання є судимість, що відрізняє його від інших заходів державного примусу, але концептуально за кримінальні проступки передбачається відсутність судимості.

Зважаючи на цю характерну особливість (відсутність судимості за кримінальні проступки), науковці І.В. Козич [6] та П.Л. Фріс [7, с. 186], пропонують для визначення реакції держави на вчинення карного проступку застосовувати термін “покута”. Глумачний словник української мови так і розкриває визначення “покута” – як покарання за вчинений злочин, провину, поганий учинок тощо [8]. Але, на нашу думку, ця термінологія є більш придатною для духовного ліку у боротьбі з гріхом.

Кілька альтернативних концептуальних моделей “відповідальності за проступок” та необхідність запровадження самостійного виду діяння в окремому законодавчому акті, який формуватиме самостійний вид відповідальності, що відрізнятиметься від адміністративної та кримінальної, обґрунтовується різними науковцями, серед них В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін, О.В. Каплина, Ю.В. Гродецький, А.А. Байда. У своїх працях вчені зазначають оптимальні шляхи впровадження кримінального проступку до законодавства України, пропонуючи вирішення цієї проблеми на принципово інших засадах, які, на їхнє переконання, мають дійсно забезпечувати гуманізацію кримінального законодавства й виключати неминуче й нічим не виправдане розширення меж криміналізації за рахунок встановлення відповідальності за вчинення проступків у межах КК України [9, 10].

Відсутність судимості за кримінальний проступок спонукає вчених запровадити ще одну форму відповідальності – кримінально-правове стягнення [11, с. 193]. На підтримку такої позиції висловлюється Г.А. Карелова, наголошуючи, що за злочини має наставати покарання, а вчинення кримінального проступку має передбачати застосування кримінального стягнення [12, с. 275].

На сьогодні все більше науковців підтримують позицію про введення поняття кримінального стягнення за вчинення кримінальних проступків. Так, цікавою є позиція Н.М. Мирошниченко, яка на підставі аналізу наукових думок та законопроектів щодо внесення змін до Кримінального кодексу України дійшла висновків, що в якості міри відповідальності за кримінальні проступки не може виступати покарання, оскільки вказаний захід застосовується лише за вчинення злочину. Більш обґрунтованим і таким, що узгоджується із положеннями Конституції України, на думку Н.М. Мирошниченко, є поняття “кримінальне стягнення”, під яким слід розглядати захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального проступку, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав та свобод засудженого і не тягне за собою судимості [13, с. 186].

Врахування відсутності судимості як основної ознаки, яка вказує на застосування окремої форми відповідальності за кримінальні проступки, нами не підтримується. Судимість не належить до ознак діяння, стан судимості має характер юридичного наслідку від настання відповідальності, а точніше, є тією мірою впливу, яка призначається судом, а не ознакою власне діяння. Кримінальному проступку як діянню, безсумнівно, притаманний кримінальний характер. Крім того, шляхом запровадження кримінального проступку нормами Кримінального процесуального кодексу це діяння стало частиною поняття “кримінальне правопорушення”, викладеного в ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що у свою чергу гарантує кожному обвинуваченому у вчиненні кримінального правопорушення права на справедливий суд [14]. Таким чином, до цього діяння (кримінального проступку) мають бути застосовані положення з усталеної практики Європейського суду (особливо, починаючи зі справи “Озтюрк проти Німеччини”, № 8544/79, 21 лютого 1984 р., п. 47–56, а також “Деміколі проти Мальти”, № 13057/87, 27 серпня 1991 р., п. 30–35. та ст.ст. 9 (3) і 14 Міжнародного пакту, які зазначають: “...Кримінальні звинувачення мають відношення до дій, визнаних такими, що *підлягають покаранню* відповідно до внутрішнього кримі-

нального права [15]. Поняття може також поширюватися на діяння, які є кримінальними за своїм характером, та санкції, які незалежно від своєї кваліфікації у внутрішньодержавному праві повинні розглядатися як кримінальні через їхні цілі, характер або тяжкість”.

Цілі, характер, тяжкість санкції, а також обставини скоєного діяння впливають на визначення не лише виду відповідальності, а й міри покарання, такі постулати урегульовано рішенням Конституційного Суду України щодо питань про призначення покарання: “Покарання має перебувати у справедливому співвідношенні із тяжкістю та обставинами скоєного” [16]. Також міжнародно-правові акти визначають, що кожна держава за вчинення злочинного діяння передбачає застосування таких санкцій, які відповідають ступеню небезпеки такого діяння [17].

Тому, вирішуючи питання стосовно форми відповідальності за кримінальні проступки, по-перше, необхідно зрозуміти ступінь небезпечності такого діяння та обставини скоєного діяння, по-друге, якої мети повинно досягти притягнення до відповідальності винної особи за скоєння кримінального проступку.

Доречним прикладом у цьому випадку є результати дослідження американського професора Колумбійського університету Вілларда Гейліна, який робить висновки щодо притягнення до кримінальної відповідальності за злочини осіб відповідно до рішення суду в США. Найчастіше при призначенні покарання за тяжкі злочини судді керуються метою утримання злочинця від вчинення ним нових злочинів, і навпаки, у випадках вчинення злочинів невеликої тяжкості неповнолітніми та особами, які вчинили злочин уперше, метою покарання визнається ресоціалізація. Практично це виражається у тому, що така особа засуджується до виконання певних соціальних реабілітаційних програм. У разі успішного їх виконання особа звільняється від покарання, у разі порушення умов програми – до неї застосовується позбавлення волі [18].

Тобто людина, яка скоїть кримінальний проступок (суспільно небезпечне діяння, яке не становить великої суспільної небезпеки, і шкода, заподіяна цим діянням, є зворотною), не повинна бути тяжко покарана шляхом позбавлення волі, покарання має лише обмежити її певні права і свободи. Слід надати можливість особі виправитися та відновити втрачену репутацію шляхом призначення покарання.

Покарання за кримінальні проступки має на меті передбачати швидке відновлення соціальної справедливості, можливість виправлення засудженого та запобігання вчиненню нових злочинних діянь.

Окремо слід розглянути питання щодо визначення видів покарань за кримінальні проступки. Так, вперше диференціація покарань та їх види пропонувались проектами законів України № 10126, № 10146 щодо врегулювання питання кримінального проступку в кримінальному законодавстві [19, 20]. Згідно з ч. 2 ст. 51 проекту Закону України від 28 лютого 2012 р. № 10126 до видів покарань за кримінальні проступки віднесли лише штраф; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи, арешт та виправні роботи не запропоновано у вигляді видів покарання за кримінальні проступки.

У проекті Закону України від 3 березня 2012 р. № 10146 за вчинення кримінального проступку модель видів покарання розширено, зокрема, віднесено штраф; позбавлення спеціального права, наданого особі; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; арешт [20]. Відрізняється від запропонованої системи покарання, за попереднім законопроектом, класифікація видів покарань, викладена в проекті Закону від 16 квітня 2014 р. № 4712, згідно з якою до кримінальних проступків віднесено діяння, за які передбачено такі види покарань, як штраф; позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; службові обмеження; арешт [21]. Але, як ми бачимо, у

запропонованих законопроектах характерною спільною ознакою є незастосування позбавлення волі у вигляді покарання за скоєння кримінального проступку.

Слід зазначити, що під час обговорення у наукових колах проблематики кримінального проступку в 70–80-ті рр. ХХ ст. більшість вчених відстоювала необхідність застосовувати позбавлення волі за вчинення кримінального проступку. На їхнє переконання, позбавлення волі розглядалось як формальний критерій розмежування злочинів та кримінальних проступків. Звичайно, погляди щодо міри позбавлення волі за вчинення кримінального проступку не були одноголосними. Деякі вчені пропонували передбачити позбавлення волі за вчинення кримінального проступку строком до 2 років [22, с. 85]. Позбавлення волі – це один із найсуворіших видів покарання, але вид покарання як захід впливу повинен збігатися з видом діяння і відповідати ступеню його суспільної небезпеки. Всім нам відомий вислів Чезаре Беккарія, який стверджував: “Єдиним й істинним мірилом злочинів є шкода, яку вони скоюють нації” [23, с. 97]. Ми цілком підтримуємо таку думку та переконані в тому, що законність і справедливість при встановленні покарання у вимірі кримінально-правової санкції виявляється в її домірності вчиненому суспільно небезпечному діянню.

З цього приводу доречно навести слова Ганса Кельзена, який зазначав: якщо справедливості суперечить норма позитивного права, (а позитивне право – це система загальнозобов’язуючих, формально визначених правил поведінки, які утворюються державою і підсилюються заходами державного примусу) [24], то відповідно норма не може бути визнана дійсною [25].

Тому питання про те, які саме покарання слід застосовувати за вчинення кримінального проступку, є дискусійним і залежить від принципів впровадження категорії проступку в кримінальне законодавство. Зокрема, за скоєне правопорушення має настати покарання згідно з принципами пропорційності і законності, правилами індивідуалізації і цілями покарання.

Розглянуті види покарання за кримінальні проступки, запропоновані укладачами проектів законів, заслуговують на підтримку, їх бачення щодо відсутності позбавлення волі як виду покарання за кримінальні проступки, є, на наше переконання, обґрунтованим і виправданим, оскільки загальновідомо, що нині кримінально-правова боротьба зі злочинністю (зокрема, реалізація системи кримінальних покарань) переживає глибоку кризу. Місця позбавлення волі переповнені й фактично не виправляють злочинців. Але, незважаючи на це, позбавлення волі продовжує залишатися найпоширенішим видом покарання в Україні.

Результати численних наукових досліджень показують, що поведінка більшості осіб, засуджених до позбавлення волі, з часом погіршується [26, с. 155].

Під час тривалого перебування в місцях позбавлення волі суттєво знижуються можливості адаптації людини до звичайного життя, розриваються сімейні та інші корисні соціальні зв’язки. Засуджені втрачають надію на майбутнє, починають звикати до місць позбавлення волі, у них виникає почуття безнадійності [27, с. 29].

Зрештою, трагічні соціальні, моральні, психологічні, економічні, демографічні та медичні наслідки переконливо доводять, що позбавлення волі не є найкращим засобом боротьби зі злочинністю. Застосування позбавлення волі, за словами О. Беци, є “свого роду бумерангом, який, спрямовуючись на злочинця, негативно відбивається на самому суспільстві” [28, с. 36].

Усе це дає привід замислитися над необхідністю обмеження застосування позбавлення волі на певний строк і довічного позбавлення волі, враховуючи, який руйнівний вплив ці покарання чинять на засуджених та суспільство загалом. Вчені все більше замислюються над перевагами інших покарань у порівнянні з позбавленням волі. Необхідність широкого використання покарань без ізоляції

від суспільства стає одним із найперспективніших напрямів кримінальної політики та обумовлена багатьма причинами [27, с. 132; 29, с. 332].

Тому на виконання державної політики щодо гуманізації кримінального законодавства та з метою формування типової моделі видів (системи) покарань за кримінальні проступки їх перелік потребує детальної розробки. Принцип дієвості покарання за кримінальні проступки передусім має бути забезпечений правильністю та справедливістю призначеного виду покарання відповідно до невеликої суспільної небезпеки діяння.

На першому місці в загальному переліку видів кримінальних покарань (ст. 51 КК) зазначено штраф. Уже з цього слідує, що законодавець вважає штраф достатньо ефективним видом покарання, який має з урахуванням обставин справи та особи винного набути широкого застосування в судовій практиці. Неодноразово науковці звертали увагу на недоцільність визначення розмірів штрафу як покарання залежно від розміру мінімальної заробітної плати або прожиткового мінімуму, які щороку визначаються Законом України “Про державний бюджет України” на відповідний рік. Адже така практика з часом може призвести до того, що розмір кримінального покарання у вигляді штрафу не відповідатиме ступеню суспільної небезпечності вчиненого діяння [30].

Натомість, врахувавши всі зазначені аспекти, штраф все ж таки доцільно визначити одним із основних видів покарання за кримінальні проступки.

На другому місці у системі покарань, за чинним КК України, знаходиться позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. При засудженні за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину з урахуванням особи винного суд на підставі ст. 54 Кримінального кодексу України може позбавити його військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. Вид покарання не вказується у санкціях статей Кримінального кодексу України (зокрема, у Розділі XIX) як альтернативні заходи кримінально-виправного впливу, призначення такого виду покарання відбувається на розсуд суду. Такий вид покарання за кримінальні проступки є, на нашу думку, недоцільним і підлягає вилученню з системи кримінальних покарань за кримінальні проступки.

Зміст такого виду покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, викладений у ст. 55 КК України, полягає в тому, що він обмежує право засудженого упродовж встановленого у вироку строку обирати за своїм розсудом рід занять чи роботу. Застосування цього покарання призводить до обмеження права особи на працю, своєю чергою до обмеження похідних прав та свобод людини є права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48 Конституції України); права власності (ст. 41 Конституції України); права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49 Конституції України) тощо.

З-поміж громадських та виправних робіт дійсно необхідно віддати пріоритет громадським роботам. Останній вид покарання повністю узгоджується з основними концептуальними положеннями Кримінального кодексу України – посилення відповідальності за вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів із наданням можливості (шляхом введення альтернативних санкцій) застосовування до осіб, що вчинили менш тяжкі злочини, покарань, не пов'язаних із позбавленням волі [31, с. 7].

Як міра покарання, не пов'язана з позбавленням волі, громадські роботи мають на меті впливати на громадян без будь-яких серйозних або постійних злочинних стратегій, для виправлення не потрібне довге кримінальне покарання. Надмірна тривалість громадських робіт може також поставити під загрозу принцип мінімального втручання, викладений у Мінімальних стандартних правилах ООН

для міри покарання, не пов'язаної з позбавленням волі, 1990 рік (Токійські правила) ст. 2 (6): “Міру, не пов'язану з позбавленням волі, потрібно використовувати відповідно до принципу мінімального втручання” [32].

Крім того, основним елементом змісту покарання має бути юридично встановлений максимальний термін, залишення визначення тривалості громадських робіт на розсуд судів є відхиленням від вимог ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [14] стосовно того, що всі аспекти покарання повинні бути визначені законом, щоб покарання для обвинуваченого було передбачуваним, щоб запобігти втручанням органів, які виконують покарання, у його зміст.

Дещо проблематичним є запровадження як міри покарання виправних робіт. Їх використання, звичайно, не узгоджується з передовою практикою Європи, оскільки це суперечить забороні на примусову працю в ст. 2 Конвенції про примусову чи обов'язкову працю Міжнародної організації праці [33], ст. 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [14] і ст. 8 Міжнародного пакту [15]. Виправні роботи – більш суворий вид покарання, ніж громадські роботи. Вони обмежують право засудженого на зміну місця роботи, просування по службі, позбавляють частини заробітної плати.

Отже, застосування за вчинення кримінального проступку такого виду покарання, як “громадські роботи”, має пріоритет над “виправними роботами” та може бути одним із основних видів покарань разом із іншими.

Стосовно конфіскації майна ми підтримуємо думку фахівців, які доводять, що конфіскація майна, здобутого злочинним шляхом, доходів від такого майна, предметів злочину та знарядь і засобів його вчинення (спеціальна конфіскація) є ефективним заходом протидії злочинам виключно особливо корисливим тяжким та особливо тяжким, та в цілому доводять, що загальна конфіскація майна як вид кримінального покарання має бути скасована через її невідповідність Конституції України [34, с. 64]. Враховуючи викладене і розуміючи під кримінальним проступком діяння, яке не належить до названої категорії діянь (тяжких і особливо тяжких корисливих злочинів), вбачаємо за доцільне не розглядати конфіскацію майна у системі покарань за кримінальні проступки.

Під час обговорення ідеї впровадження категорії кримінального проступку як до, так і після затвердження Концепції, більшість учених звертали увагу на те, що КУпАП встановлює покарання, які мають кримінальний зміст, зокрема, “адміністративний арешт”. Одним із свідчень того, що адміністративний арешт має кримінальний характер, є Рішення Суду по Справі “Турепка проти України” [35], у якому вказано, що арешт є кримінальним видом стягнення незалежно від його назви – “адміністративний арешт”.

Професор В.В. Сташис, досліджуючи питання системи покарань, зауважує, що цілком очевидним є передбачення чинним КК України, як і багатьма сучасними європейськими кримінальними кодексами, у сутності трьох груп основних видів покарань, які можуть бути застосовані до осіб, що вчинили злочини: громадські роботи, штраф і позбавлення волі. Серед різновидів позбавлення волі В.В. Сташис називає: арешт, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі на певний строк і довічне позбавлення волі [36, с. 17]. Враховуючи те, що до осіб, які скоюватимуть кримінальний проступок (діяння, яке не має великої суспільної небезпеки), не передбачається застосування покарання у вигляді позбавлення волі, то арешт як різновид позбавлення волі, на нашу думку, не повинен мати місце у системі покарань за кримінальні проступки саме у такому вигляді, як він передбачений за вчинення злочину. Встановлений строк арешту має бути меншим, ніж від одного до шести місяців.

За порядком призначення та способом застосування всі види покарання поділяються на основні, додаткові й такі, що можуть бути призначені як основні

й як додаткові (ст. 52 КК України). Види, які пропонується віднести до покарань за кримінальні проступки, пропонується розглядати як основні, так і додаткові, наприклад, штраф (ст. 53 КК України) може бути як основним, так і додатковим видом покарання, і громадські роботи (ст. 56 КК України) – основний вид покарання.

Таким чином, аналізуючи сучасну систему кримінальних покарань, слід звернути увагу на те, що вона постійно розвивається завдяки проведенню новітніх досліджень із застосуванням притаманних кримінальному законодавству методів щодо вивчення практики застосування кримінальних покарань. Запровадження інституту кримінального проступку певним чином провокує зміни теоретичних уявлень стосовно системи кримінальних покарань шляхом розробки нових теоретичних поглядів щодо сучасної системи покарань та статусу кримінальної відповідальності в цілому, в якому немає місця судимості як правовому наслідку кримінальної відповідальності.

Система покарань встановлюється тільки законом про кримінальну відповідальність (ст. 51 КК України). Ця ознака системи наголошується домінуючим у сучасній кримінально-правовій доктрині принципом “немає покарання без вказівки про те в законі” (*nulla poena sine lege*). Система покарань за чинним КК України побудована за принципом від менш суворого покарання до більш суворого. Отже, порівняльна суворість покарання є саме тим критерієм, який покладений в основу побудови переліку покарань за кримінальні проступки, до видів яких доцільно віднести нижчі ступені покарань, такі як штраф, громадські роботи та арешт (менший за строком, ніж вид покарання за злочин).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гришук В.К. Поняття, види, підстави і форми реалізації кримінальної відповідальності / В.К. Гришук // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1(1). – С. 50–65.
2. Шишов О.Ф. Проблемы уголовной ответственности в истории советского уголовного права [Текст] / О.Ф. Шишов. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1982. – С. 21.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року та “Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів” Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008.
4. Кримінальний кодекс України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Кримінальне право України : Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипков, М.В. Володько та ін. ; Я.Ю. Кондратьев (ред.). – К. : Прав. джерела, 2002. – 432 с.
6. Козич І.В. Деякі відмінності карної провини від злочину [Електронний ресурс] // Матеріали інтернет-конференції ВГО “Асоціація кримінального права” та ІВПЗ НАПрН України, 10–15 черв. 2012 р. – Режим доступу : <http://ivpz.org/golovna-konferents>.
7. Фріс П.Л. Питання запровадження інституту карної провини // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матер. міжнарод. наук. – практ. конф., 11–12 жовтня 2012 р. – Х. : Право, 2012.
8. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/rokuta>.
9. Тацій В.Я. Ответственность за проступок: концептуальная модель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/visnik_yg/2/05.pdf.
10. Тацій В. Дискусійні питання встановлення відповідальності за проступок / В. Тацій, В. Тютюгін, Ю. Гродецький, А. Байда // Вісник Національної академії правових наук України. – 2014. – № 2. – С. 122–135.
11. Куц В.М. Впровадження кримінального проступку та кримінальної відповідальності юридичних осіб – важливі напрямки розвитку кримінального права України // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., 11–12 жовт. 2012 р. – Х., 2012.
12. Карелова Г.А. Кримінальний проступок і кримінальна відповідальність : зміст термінопонять та їх співвідношення // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., 11–12 жовт. 2012 р. – Х., 2012.

13. *Мирошниченко Н.М.* Правові наслідки кримінального проступку // Н.М. Мирошниченко Політика в сфері боротьби зі злочинністю : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 1–2 березня 2013 р.). – Івано-Франківськ. – С. 185–188.
14. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН від 16.12.1966 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України положень ст. 69 КК України // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 11. – С. 34–38.
17. Конвенція Організації Об'єднаних Націй против транснаціональної організованої преступности, принята резолюцией 55/25 Генеральной Ассамблеи от 15 ноября 2000 года // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.un.org/russian/document/convents/orgcrime.htm>.
18. *Gaylin Willard.* Partial Justice: A Study of Bias in Sentencing. – New York : Vintage Books, 1975. – 268 p., p. 84–85.
19. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків : проект Закону України 10126 від 28 лютого 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wl.cl.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3611=42706.
20. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків : проект Закону України № 10146 від 3 березня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wl.cl.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42733.
21. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України : проект Закону України № 4712 від 16 квіт. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://wl.cl.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc44_1?p.
22. *Фефилова В.Ф.* Преступление и проступок : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В.Ф. Фефилова ; МГУ им. М. В. Ломоносова. М. 1976. – 199 с. – С. 80.
23. *Беккариа Ч.* Преступление и наказание. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 184 с.
24. Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/>.
25. Чистое учение о праве Ганса Кельзена. Сборник переводов. Вып. 2 / Отв. ред. : Кудрявцев В.Н., Разумович Н.Н. ; Пер. : Лезов С.В. – М. : Изд-во ИНИОН РАН, 1988. – 213 с.
26. Общественное мнение и преступление / Г.Х. Ефремова, Г.Ш. Лежава, А.Р.Ратинов, Т.Г. Шавгулидзе. – Тбилиси : Мецниереба, 1984. – 299 с., с. 155.
27. *Полубинская С.В.* Цели уголовного наказания. – М. : Наука, 1990. – 138 с.
28. *Беца О.* Лишение свободы : отрицательные социальные и психологические последствия // В поисках альтернатив тюремному наказанию : Материалы междунар. симпозиума 15–16 января 1997 г. – К. : Freedom House и др. – 1997. – С. 35–41.
29. *Шнайдер Г.И.* Криминология : Пер. с нем. – М. : Прогресс-Универс, 1994. – 504 с.
30. Висновок на проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50664.
31. Кримінальне право України. Загальна частина : Підручник / За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.-Х. : Юрінком Інтер-Право, 2002. – 416 с.
32. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй у відношенні заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням. Правила, Резолюція, Міжнародний документ від 14.12.1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_907.
33. Конвенція про примусову чи обов'язкову працю № 29 від 28.06.1930 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_136.
34. *Гуторова Н.О.* Конфіскація майна за кримінальним правом України : проблеми та перспективи / Н. О. Гуторова, О. А. Шаповалова // Право України – 2010. – № 9. – С. 56–65.
35. Рішення Ради Європи, Європейський суд з прав людини Справа від 06.09.2005 Справа “Гурепка проти України” (Заява № 61406/00) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2643>http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/980_437.
36. *Сташис В.В.* Актуальні питання системи покарань за Кримінальним кодексом України 2001 року / В.В. Сташис // Право України – 2010. – № 9. – С. 16–24.

Отримано 30.10.2016